

Ohlédnutí za československou federací

Jakkoliv jsou tyto dny poznamenány mimořádnými volbami do Poslanecké sněmovny PČR, není důvodu si několika slovy nepřipomenout 45. výročí přijetí ústavního zákona o československé federaci (č. 148/1968 Sb.), který byl dne 27. 10. 1968 přijat Národním shromážděním ČSSR a který s platností od 1. 1. 1969 rozdělil území ČSSR mezi Českou socialistickou republiku a Slovenskou socialistickou republiku s vlastními národními radami a vládami, podřízenými orgánům federálním (dvoukomorovému Federálnímu shromáždění ČSSR složenému ze Sněmovny lidu a ze Sněmovny národů, prezidentu ČSSR a federální vládě), též s vlastním občanstvím (českým a slovenským), nedělitelným od občanství československého. A kterým tak bylo téměř před půlstoletím dosaženo spravedlivé politické rovnoprávnosti mezi dvěma bratrskými národy – Čechy a Slováky. Tedy kdy bylo docíleno takového stavu, který sice nakonec vyústil v zánik Československa k 1. 1. 1993, který ovšem vytvořil nezbytný základ pro to, aby se tak stalo bez rozepří a bojů a aby tudíž bylo možno přátelství a spolupráci mezi oběma národy zachovat a rozvíjet podnes. A který nemůže být zneužit ani v budoucnosti ani k politickým rozepřím, neboť se stal snad jediným pozitivním bodem roku 1968 nejen z hlediska reformního, revizionistického až pravicového, tak i z hlediska socialistického, marxistického a leninského.

Právě z tohoto hlediska šlo v roce 1968 o jediný krok (politicky vytýčený už zasedáním ÚV KSČ v lednu 1968), který se OPOŽDĚNĚ (a přece nikoliv úplně) přiblížil důslednému leninskému pojetí o politické federaci.

Podle Leninových tezí k II. kongresu Komunistické internacionály měly být vztahy mezi národy, ovládanými spolupracujícími diktaturami proletariátu NEJDŘÍVE a PŘEDNOSTNĚ uspořádány na federativním principu, nikoliv však proto, aby tento buržoazní princip formální rovnosti postupně oslabil vývoj k socialismu, ale aby postupně ustoupil skutečnému (hospodářskému a sociálnímu) stírání nerovností mezi národy metodou postupného budování jednotné socialistické společnosti. („Federace je přechodnou formou k úplně jednotě pracujících různých národů“, Leninovy Sebrané spisy, sv. 41, str. 195-204)

V Československu bylo „pochopitelně“ postupováno opačně: od Masarykova nevědeckého pojetí jediného československého národa (účelově tak celkovým počtem svých příslušníků převyšujícího počet sudetských Němců) a Gottwaldova unitárního státu (motivovaného obavami z politicky odlišných sil na Slovensku v letech 1947 až 1948) ke státu federativnímu.

Tím bylo sice Leninově požadavku učiněno v roce 1968 zadost, ale v důsledku nesprávného Gottwaldova, Zápotockého a Novotného setrvávání na stalinské autonomizaci (rázně odmítnuté Leninem ještě před vznikem Sovětského svazu) OPOŽDĚNĚ a tudíž v protismyslu k jeho myšlence: pozdní státoprávní vyrovnání Čechů a Slováků sice přispělo ke spokojenosti ze slovenské strany, ale jen dočasně: federace z roku 1968 tak jako způsob politicko-právního a mocenského vyrovnání mezi Čechy a Slováky už nevedla jednoznačně ke stmelení obou národů, ale v podmínkách potíží a eroze socialismu naopak vytvořila tolik potřebný legislativní rámec k zániku Československa na základě nacionalistických (tedy svou povahou skrytě buržoazních) požadavků hlásajících úplné osamostatnění obou národů (tedy se skutečným cílem antikomunistických elit rozdělit se územně o moc a rozdělit si mezi sebe i dosažené výsledky socialismu). Nicméně kvalita této federace z roku 1968 přispěla ke skutečnosti, že rozdělení Československa na českou a slovenskou část k 1. 1. 1993 proběhlo bez větších problémů a pokojně (aniž by narušilo přátelské vztahy mezi oběma národy) a neumožnilo tak rozpoutat větší (a svou podstatou velmi nebezpečné) nacionální vášně, jistěže ovšem bez tolik potřebného občanského referenda a tak za zády většiny občanů, přejících si setrvání ve společném státě.

Jakkoliv můžeme být ke způsobu, jakým byly postupně pod vedením KSČ (tedy zejména v letech 1948 až 1968) státoprávní vztahy mezi Čechy a Slováky utvářeny, kritičtí, nelze NIKDY opomenout, že v hlavním bodě národnostní politiky Čechů vůči Slovákům nejenže náš socialistický stát neučinil chybu, ale může být historicky předkládán jako vzor jiným národům – totiž v bodě zcela nutného hospodářského a sociálního vyrovnání Slovenska s českými zeměmi, kterému bylo věnováno ze strany KSČ mnoho pozornosti už od roku 1948 a který plně naplnil onu marxistickou tezi o tom, že nikoliv jen formální (tedy státoprávní), ale především sociální a hospodářské narovnání mezi národy může a musí vést k jejich skutečné rovnosti a přátelství. V československých poměrech bylo toto vyrovnání dokončeno kolem roku 1983, tedy daleko dříve než mohl uměle (a tudíž na základě nepodstatných argumentů) vyvolávaný buržoazní nacionalismus zmařit jeho výsledek (totiž přátelství mezi oběma národy) – a jistěže tak i dříve, než by podle Leninova konceptu mohla být federalizace (jako výraz politického a právního zrovnoprávnění mezi oběma národy) označena jako zbytečná či nadbytečná.

Je ovšem třeba vidět, že pokud by byla česko-slovenská federace zřízena hned po Únoru 1948, mohlo dojít na Leninova slova: že totiž po dosažení onoho sociálního a hospodářského vyrovnání Slovenské socialistické republiky (SSR) s Českou socialistickou republikou (ČSR) v 80. letech 20. století by oba národy dosáhly takové míry spokojenosti při posuzování všech svých vztahů v ČSSR, že by nejenže nemohly vzniknout požadavky na rozdělení Československa a jeho zánik (že by si tedy antikomunistické politické reprezentace obou národů ani neodvážily takovýto požadavek vznést, resp. neměly by ho čím zdůvodnit), ale že by tomu bylo oběma národy aktivně bráněno či dokonce zabráněno.

Proč se tedy rozpadly i ty federace (svazy) typu Jugoslávie a Sovětského svazu, které byly zřízeny bezprostředně po vítězství socialistických revolucí? Logicky nejen proto, že nedosáhly takového stupně skutečného (tedy hospodářského a sociálního vyrovnání) jako Češi a Slováci (ba vedly naopak k narůstání svazových rozdílů v těchto oblastech), ale také pro ty politické a ideologické chyby, které ve všech evropských socialistických zemích (tedy nejen v Československu) způsobily poměrně rychlou ztrátu proletářského charakteru státu (čili zúžení skutečné diktatury proletariátu ve všech částech státu jen na ústavou nadiktovanou vedoucí úlohu komunistické strany působící jednostranně z centra).

Tak se nakonec stalo, že se postupně zmenšil a stal se nepodstatným původně zamýšlený podstatný rozdíl mezi buržoazním (formálním) pojetím federace (založené na dělbě výkonné a zákonodárné moci) a socialistickým pojetím federace (jakožto svazu), založené na důsledném uplatnění spojení výkonné a zákonodárné moci na všech úrovních státu dále děleného na svazové (federální a autonomní) části. Je třeba zdůraznit, že československá federace z roku 1968 se v tomto ohledu stala polovičatostí mezi oním buržoazním a oním socialistickým pojetím (centrální orgány zůstaly poplatné buržoaznímu pojetí dělení moci, zatímco pravomoci národních rad bez národních prezidentů se blížily spíše sjednocujícímu pojetí socialistickému). Polovičatostí nikoliv rozhodující pro příznivý hospodářsko-sociální výsledek vyrovnání mezi Čechy a Slováky, ale přece jen dosti podstatnou pro zánik Československa.

Jindřich Fajt